

Editieredactie: Henk van den Bosch en Jodien van

Ark

INLEIDING | Jodien van Ark & Henk van den Bosch

Van geslacht op geslacht

Friedman voor de volgende generatie?

Sinds het moment van verschijnen in 1985 heeft het boek *Generation to Generation: Family Process in Church and Synagogue* van de Amerikaanse rabbijn en systeemtherapeut Edwin Friedman (1932-1996) predikanten en pastores geholpen om hun plaats in gemeente en parochie op een gezonde manier in te nemen. Zijn benadering van kerkelijke organisaties, waarbij hij inzichten uit de gezinssysteemtherapie toepast op de processen die zich in gemeenten en parochies voordoen, is zeer effectief gebleken voor voorgangers en leiders om de context waarin ze werken te begrijpen en er beter grip op te krijgen.

U kunt het hele artikel lezen door te klikken op [Inleiding](#)

PROFIELSCHETS | Bert Bakker

Edwin Friedman over groei bevorderen

Friedman maakte graag gebruik van zelfgeschreven fabels om zijn inzichten voor het voetlicht te brengen. Bert Bakker neemt de fabel 'Zweven' als uitgangspunt voor zijn introductie van het gedachtegoed van Friedman. Deze fabel maakt het systemische netwerk inzichtelijk, waarin centrale begrippen als homeostase, zelfdifferentiatie en niet-angstige presentie een cruciale rol

spelen.

PRAKTIJKERVARING | Leo Oosterom

Met Friedman op het interimpad

Aan de hand van enkele praktijkervaringen illustreert interimpredikant Leo Oosterom vier kernbegrippen uit het gedachtegoed van Edwin H. Friedman: 'onbezorgde aanwezigheid', zelfdifferentiatie, de zondebok, en emotionele driehoeken.

OPLEIDING | Jan Bodisco Massink

Wat adviseert 'de rabbijn' hierover?

Aan de hand van praktijkvoorbeelden illustreert Jan Bodisco Massink, als docent jarenlang verbonden aan de Pastoraal Psychologische Leergang voor pastores en predikanten, hoe Friedmans systeemdenken in Nederland werd geïntroduceerd en hoe het in de opleiding werd toegepast.

LITERATUUR EN THEORIE | Rein Brouwer

De angst voorbij

Leiderschap voor de volgende generatie?

Leiderschap is een urgent thema in onze tijd, een thema waarover dan ook zeer veel wordt gepubliceerd. In zijn bijdrage beschrijft Rein Brouwer de doorwerking van Friedmans systeemdenken in de praktisch-theologische literatuur over leiderschap, en plaatst hij dit denken in het veld van leiderschapstheorieën.

PRAKTIJKERVARING | Gerson Gilhuis

Friedman op de Wallen en in de gemeente

Gemeentepredikant en voormalig drugspastor Gerson Gilhuis beschrijft welke rol het systeemdenken van Friedman speelt in zijn praktijk.

NASCHOLING | Jodien van Ark

Friedman in de nascholing: leidinggeven boven N.A.P

In haar werk in de opleiding en nascholing van predikanten stuit Jodien van Ark telkens weer op het verlangen van pastores en predikanten naar een niet-angstige presentie als leider in de zo

lastige en conflictrijke context van de geloofsgemeenschap. Haar bijdrage aan dit nummer van Handelingen laat zich lezen als een demonstratie van de blijvende relevantie van Friedmans werk.

SLOTBESCHOUWING | Jodien van Ark & Henk van den Bosch

Friedman kan nog wel een generatie mee

Is er in de veranderende context van Nederlandse predikanten en pastores nog behoefte aan Friedmans systemische benadering van kerkelijke organisaties? En is die benadering nog functioneel? De vraag wordt in dit nummer van Handelingen zonder meer bevestigend beantwoord.

VRAAGGESPREK | Nico Krijn

'Hoe leger de kerk, hoe belangrijker de voorganger'

Joke van Saane ontwikkelde zich tot een zelfbewuste godsdienstpsychologe. Na haar studie psychologie en onderwijskunde is zij gepromoveerd in de godsdienstpsychologie. Zij is bijzonder geïnteresseerd in de menselijke kant van het geloven. In haar laatste boek *Geloofwaardig leiderschap* (2012) worden theorieën over leiderschap gerelateerd aan de religieuze context: de specifieke kenmerken van religieuze groepen en de persoonlijkheidskenmerken van religieuze leiders. Als wetenschapper in de universitaire wereld en als praktiserend christen binnen haar geloofsgemeenschap neemt zij geen blad voor de mond. Vanuit een buitenstaandersperspectief, dus met een niet-theologische blik keek Nico Krijn samen met haar naar leiderschap in de kerken.

PROMOTIE | Christiane van den Berg-Seiffert

Ik sta erbuiten – maar ik sta wel te kijken

De relationele dynamiek in geloofsgemeenschappen na seksuele grensoverschrijding in een pastorale relatie vanuit het perspectief van primaire slachtoffers: zo luidt de ondertitel van dit proefschrift. Het geeft tegelijk aan waar het over gaat. In de tumultueuze dynamiek na het bekend worden van seksuele grensoverschrijding in een pastorale relatie wordt vaak veel over primaire slachtoffers gesproken en weinig met hen. In dit onderzoek vertellen mensen die seksuele grensoverschrijding hebben ondergaan hoe zij de dynamiek in hun geloofsgemeenschap hebben ervaren. Uit deze gesprekken blijken de schade van de grensoverschrijding en het belang van goede gemeentebegeleiding, evenals de grote betrokkenheid van slachtoffers op hun gemeente.

IN BEELD | Harbert Booij

[Een 'verkeerd' systeem](#)

TRENDBERICHT | Martin Hoondert

Rituelen zijn 'in'

Liturgische en rituele studies 2013-2015

Zie voor een uitgebreidere versie het [Literatuurbericht](#)